

Machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen in kerkelijke structuren (1991)

Sieth Delhaas

Platform VROUW EN KERK van de provincie Drenthe, Hoogeveen, 5 november 1991

Inleiding

Ik begin niet zomaar mijn verhaal. We hebben vanochtend al de tijd genomen om aan elkaar te vertellen wat ons dwars zit in het kerkelijk werk waarmee we al lang of nog maar sinds kort bezig zijn.

Als je de verschillende problemen hoort, denk ik onmiddellijk: hoe kan ik deze vrouwen in zo'n korte tijd als vandaag enigszins helpen? Hoe kan ik hen datgene aanreiken waardoor ze straks weer terug op hun eigen plek echt verder kunnen.

Verder op zo'n manier dat je je ook echt gesterkt voelt.

Dat je je krachtig voelt om het werk waarin je binnen de kerk wilt werken ook met vreugde voort kunt zetten.

Laat ik eerst zeggen dat het al geweldig is dat we hier met zo'n grote groep bij elkaar zitten; dat we daarmee erkennen dat wij zien dat er 'machtsongelijkheid is tussen mannen en vrouwen'.

Dat betekent ook dat we van plan zijn om iets aan dat probleem te gaan doen.

En helaas: de meeste mannen zijn nog steeds bezig dat probleem te ontkennen. Dus voorlopig staan vrouwen er – op een enkele uitzondering na – alleen voor.

Met het erkennen van dat probleem hebben wij vrouwen een grote voorsprong op de mannen.

U hebt dat kunnen lezen in het interview met Annekee Stokvis, die zoveel jaren zich voor honderd procent heeft ingezet voor de plaats van de vrouw in de kerk.

Zij is er mee gestopt nu.

Wij zetten ons eigen werk – misschien moet ik zeggen *nóg* – voort. Ik denk ook haar werk want onze samenwerking binnen de kerk en de vrouwenbeweging moet zo zijn dat wij elkaars taken overnemen om onze doelen te bereiken. Het is zaak om dat zo te doen dat wij ons straks niet leeggezogen voelen. Dat we leren hoe we onze kracht goed verdelen en niet verspillen aan onnodige ergernis.

Instrumenten

Om een klein begin te maken met het zicht krijgen op hoe de machtsongelijkheid in elkaar zit en hoe die werkt, wil ik vandaag wat met u oefenen. U wat instrumenten aanreiken waar u zelf mee aan de slag kunt en waarin u met enkele vrouwen bij u in de buurt ook verder kunt oefenen.

Eerst nog een vraag aan u. Ik heb zoeven gezegd dat het nodig is dat we samenwerken om onze doelen te bereiken.

Wat is eigenlijk het doel dat u voor ogen staat als u bezig bent in het kerkelijk werk?
Antwoorden noteren voor u zelf als een eigen werkmodel.

Twee jaar geleden ben ik door de commissie toerusting van de Hervormde en Gereformeerde Kerken uitgenodigd om een boekje te schrijven over macht in relaties.

Bij macht in relaties niet alleen denken aan partners of kinderen, familie. Macht in relaties bestrijkt heel het terrein waarin je met andere mensen te maken hebt.

Hebt u ook het gevoel als iets in een vergadering of werk vastloopt of niet zo gemakkelijk loopt dat je vaak denkt dat het aan die ongemakkelijke of vervelende persoon ligt? Of dat je zelf weer moe of chagrijnig was en daarom alles verkeerd liep?

Waarom breek je niet door de onwil van de kerkeraad heen als jij een goed idee hebt?

Waarom zijn er zo vaak problemen waardoor het werk in de wijngaard van de Heer vaker een beproeving is dan een vreugde?

Laten we voordat we een andere persoon of onszelf weer de schuld geven van het mislukken van een stuk werkt eerst eens kijken of er misschien nog andere oorzaken zijn.

Macht: Fijn dat we dat woord tegenwoordig mogen gebruiken. Heel lang niet. Vies woord. Waarom tegenwoordig juist behoefte om te praten over macht? Macht en onmacht spelen overal.

Ontwikkelingen jaren zestig. Gezag en macht aan orde gesteld.

Vraag: is macht een vies woord?

Woord: behorend tot de woordgroep van **mogen**.

Macht hoort bij kracht, kunnen en vermogen.

Omschrijving: macht is het vermogen om, al dan niet bewust, bepaalde effecten teweeg te brengen op gevoelens, houdingen, kennis, inzicht of gedrag van anderen.

Tegelijkertijd de vraag: wat is dan onmacht?

Bij dat begrip hebben wij vrouwen baat. Denken we. Vrouwen vaak onmachtig?

Toch daarin niet vergissen. Wij oefenen veel vaker macht uit op anderen zonder dat we ons daarvan bewust zijn.

Belangrijk: je bewust worden wanneer ander macht over jou uitoefent.

Bewust worden wanneer jij macht over ander uitoefent.

Betekent: als macht kunnen of mogelijkheid betekent: dat jij je mogelijkheden aanwendt om iets tot stand te brengen.

Vandaag proberen krijg te krijgen op onze eigen vermogens.

Omschrijving: je zodanig beïnvloed weten door de ander dat je anders leeft, denkt, praat dan je zou willen.

Vraag eens aan jezelf: hoe vaak gedraag ik me anders dan ik eigenlijk zou willen en hoe komt dat?

Nog een omschrijving van macht: het beïnvloeden of richting geven aan het gedrag, de gedachten en de emoties van de ander.

Macht is dan het beïnvloeden van de ander. Die ander kan zich dus ook verzetten.

Waar is macht?

- a) Ruim: tussen wereldmachten
- b) Op middelgroot gebied: binnen organisaties, kerk, clubs
- c) Binnen klein gebied: bijv. in gemeenschappen, families, gezinnen, tussen partners, tussen mensen die in werksituaties met elkaar werken.

Bronnen van macht

Macht komt ergens vandaan.

- a. Deskundigheid
- b. Formele regels
- c. Sancties
- d. Referentie
- e. Bezit

Belangrijk als u in uw werk bezig bent dat u de bron van de macht op het spoor komt. Overnemen. Opschrijven.

Oefenen: Waarom sta ik hier? Als je door hebt, kan het een begin van verandering zijn in de ongelijke machtsverhouding.

De dominees: zijn kennis tegenover jouw deskundigheid.

Probleem: wat wordt erkend?

Macht in taal

Vakjargon. Je komt binnen in wereld die voor jou onbekend is. Denk aan de liturgie.

Macht en maatschappij

Als mensen geboren worden, treden zij in in een geschiedenis waar de macht al verdeeld is:

- Inrichting samenleving
- Vorm van bestuur
- Overheersende godsdienst
- Overheersende huidskleur
- Overheersende vormen van seksualiteit
- Economische orde

Al deze dingen samen noemen we bestaande structuren, al deze maatschappelijke vormen zijn van invloed op de relatie tussen twee mensen. Als u zich invoegt in de bestaande orde

bent u zich vaak niet bewust van de macht die via de bestaande structuren op het geheel wordt uitgeoefend.

Doen mensen ontdekkingen of nemen beslissingen die niet passen in de bestaande orde, dan worden de verhoudingen van macht en onmacht zichtbaar: Vrouw gaat voor in liturgie, ouderling, predikant, scheiding, lesbisch, huidskleur.

Geldigheid.

Structuren taai. Nu steeds meer mensen tornen aan structuren.

Het is niet voor niets dat u hier zit over machtsongelijkheid. Vijftien jaar geleden kon niet.

Om die taaie structuren te veranderen, eerst onderzoeken waarom en hoe die zijn ontstaan. Hoe onze voorouders dachten en leefden, voelden en geloofden, waardoor ze er behoefte aan hadden deze structuren te bouwen.

Waarom kon een man alleen dominee worden?

Waarom mannen ouderling etc.?

Belangrijk dat jullie studeren, je kerkgeschiedenis kent. Kennis is macht! Weerwoord hebben. Toerustingscursussen, jezelf scholen, al ben je nog zo oud. Het gaat! Zorgen dat je als vrouwen van kerken cursussen kunt doen.

Vrouwen hebben een enorme achterstand. Echt 2000 jaar. Nu moet je plotseling invallen op plekken waarin mannen geen zin of tijd meer hebben. Ouderling vrouw in tijd dat mannen niet meer te vinden waren. Zie onderzoek domina's.

Als je kerk je lief is, ontwikkel je dan, weet welke andere kerkvorm je dan wel wilt.

Om die taaie structuren te veranderen, met elkaar in gesprek gaan.

Hebben die structuren van nu nog geldigheid of slepen we ze maar mee uit eerbied voor het verleden of omdat we niet weten wat we er dan wel van willen maken?

Als je andere structuren wilt moet je goed beslagen ten eis komen.

Bijvoorbeeld hoe de organisatie in elkaar zit, welke financiën nodig zijn en wat de bron daarvan is.

Wij vrouwen onvoldoende ervaring, kunnen geen andere modellen er tegenover zetten en daarmee laten we ons uit het veld slaan. Maar wil niet zeggen dat jouw idee niet goed is. Zorgen dat jouw bron van macht kennis wordt.

Soorten macht

Laatste jaren veel onderzoek gedaan.

Belangrijk boek Afke Komter: *Macht van de vanzelfsprekendheid*.

Als het ware hoe mensen zich dwangmatig schikken naar de rol waarin ze zitten en die door bovengenoemde structuren gegeven zijn. Het blijkt dat mensen – die Komter in dat onderzoek ondervroeg – zich vaak van zichzelf vervreemd voelen, een andere weg opgestuurd.

Komter wil ons helpen inzicht te krijgen hoe dat werkt. Hoe als het ware vanuit die structuur en die rollen mechanismen ontstaan waardoor je handelt als je handelt, terwijl je het eigenlijk niet wilt. Vanzelfsprekendheden.

Komter:

- Zichtbare kanten conflict en
- Onzichtbare kanten conflict.

Lijkt vaak geen conflict. Komt niet aan de oppervlakte.

Komter denkt dat je bouwwerk van machtsongelijkheid tussen mensen kunt afbreken als de verborgen machtsverhoudingen tussen de seksen (daar over spreek ik nu: ook zwarten, tussen arm en rijk aan het licht wordt gebracht.

Dit noem je situaties analyseren.

Er komen machtsprocessen op gang als een van beide in een relatie (spreek over relatie als werkrelatie) een verandering wil. Een van de verschijnselen is dat er belemmering kan optreden in de reactie van de ander die aan deze verandering moet meewerken.

Voorbeeld: Plan om preekrooster te veranderen. Ook een vrouw kan voorgaan. Allemaal mooi voor elkaar. Man en vrouw gelijk, blijkt plotseling dat de ander dat niet wil.

Om die verandering toch op gang te brengen moeten bepaalde strategieën worden gebruikt.

Strategie: militaire kreet. Als het ware een plan maken om het beoogde doel te bereiken.

Doordat u nadat de kerkeraad nee heeft gezegd u daar niet bij neerlegt, maar uw doel wilt bereiken omdat u van mening bent dat er ook vrouwen op het preekrooster moeten, kan er een conflict ontstaan.

Twee soorten macht

- a. Manifeste macht
- b. Latente macht

Manifeste macht als de een openlijk een veranderingspoging doet: bijvoorbeeld: u doet met een beroep op het decennium voor de vrouw, of het conciliair proces, of de toetsingslijst van Raad van Kerken een poging om preekrooster met een kwart of de helft vrouwen er op.

Latente macht: kerkeraad hoort uw verhaal beleefd aan en zal kijken wat eraan te doen is. Allerlei commissie, opschuiven, tenslotte een argument waarom het niet kan.

Om dingen te veranderen allerlei strategieën gebruiken.

Strategie zowel om de latente macht als de manifeste macht te doorbreken wanneer een van partners verandering in machtsverhouding wil.

Komter heeft die strategieën genoemd naar de manier waarop iemand de verandering wil of waarop ze te werk gaat.

Het blijkt dat mannen en vrouwen een eigen voorkeur hebben voor een strategie.

Niet mannelijk of vrouwelijk, maar heeft alweer te maken met de mechanismen waardoor ons gedrag is gevormd. Juist uitdaging om die strategie te gebruiken die mannen toepassen. Met eigen wapens verslaan:

Strategie van omzichtigheid:

- Confronteren met de gevolgen
- Sanctioneren
- Afwachten
- Redelijkheid
- Negeren

Uit onderzoek blijkt dat mannen meer tevreden zijn met bestaande situaties dan vrouwen. Vrouwen willen vaker een verandering. Vrouwen gebruiken strategieën om veranderingen aan te brengen.

Mannen strategieën om veranderingen tegen te houden. Blijkt ook dat strategieën van mannen meer effect hebben. Hun positie vaak sterker, meer macht: geld, status, kennis, ervaring, deskundigheid etc.

Vrouwen door haar rol vaker schuldgevoel, dienen, mannen ontzien, angst. In manifeste macht vaak mannen stand houden; meer overwicht. Vrouwen in tranen. Enige wapen? Veranderen.

Macht van de vanzelfsprekendheid

Waarvan is de macht van de vanzelfsprekendheid een uitvloeisel?

Maatschappelijke ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, dan wel: de in onze cultuur verschillende waardering van de seksen.

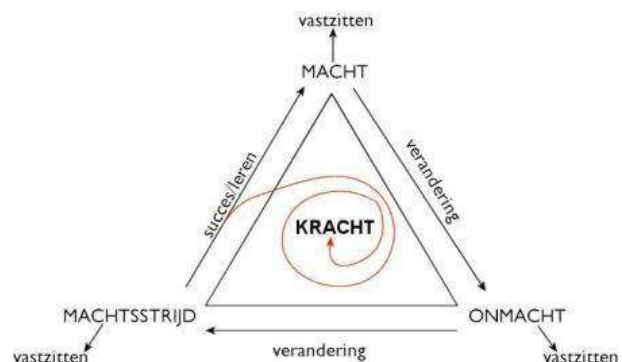
Het eigen denken daarover – gevoel van eigenwaarde/gebrek aan gevoel van eigenwaarde – wordt meegebracht in het werk

Wat in relaties tussen twee bestaat, werkt door in grotere verbanden.

Anja van Servellen: Macht van de onmachtigen. Zij zegt: mannen en vrouwen zijn bijna niet meer in staat elkaar als gelijkwaardigen te zien omdat er in de loop van eeuwen zo'n vastgeroest beeld van elkaar is ontstaan. Mensen zijn in elkaars ogen vervormd.

Een vrouw is zus, een man is zo.

Vrouwen houden vooral negatief zelfbeeld in stand van zichzelf, wat vrouwen ook doen: altijd aangesproken op haar vrouw zijn. Dat met wortel en tak uitroeien. Vrouwen moeten ervoor zorgen dat ze zich anders gaan gedragen zodat het beeld wat over de vrouw bestaat wordt uitgeroeid en er een ander ontstaat van een persoon die zichzelf is.

Hoe komt het dat vrouwen zich zo gedragen?

Boodschappen meegekregen:

- Een meisje maakt geen ruzie
- Een meisje is lief en zacht
- Een meisje is aantrekkelijk
- Voor een meisje is studie niet belangrijk

Voor meisjes uit christelijke milieus komt er nog bij: nederig, geschapen om te dienen. Door gedrag van Eva is alle ellende door haar in de wereld gekomen.

Achter al die lessen zit macht. Als je niet mee eens bent, krijg je geen man. Als je ruzie maakt ga je tegen de regels is en loopt het slecht met je af. etc.

Man ook eigen opvoedingslessen, maar gebaseerd op positie in maatschappij, kost verdienen, carrière maken.

Eén nederig en passief, ander leidinggeven en krachtig.

Voelen mannen zich prettig in die opgelegde rol?

Ik denk van niet, maar vaak niet bereid om over die rol te praten. Daarom zo belangrijk dat, vrouwen er mee begonnen zijn en wij proberen intermenselijke relaties, structuren etc. op een menselijke maat te brengen.

Mens is onderworpen aan structuren.

Macht als vermogen

Het leven delen met anderen.

Niet vrouwen in opstand.

Vrouwen grijpen naar de macht, stellen eisen: vrouwen gaan hun vermogen gebruiken om dingen te veranderen.

Vrouwen eisen dat anderen het ook doen.

Wereld gaat aan problemen ten onder.

Terug naar bronnen van macht.

Als je macht vertaalt naar vermogen, kun je die bronnen positief omzetten om anderen met jouw vermogen te dienen.

Als jezelf. Nooit vergeten.

Macht in de bijbel

Ook het vermogen tot. Elk mens beeld van god. Groepen mensen soms eeuwenlang onmachtig geweest omdat de inhoud van de bijbel letterlijk is genomen. Vrouwen nu meer zelf zoeken naar betekenis van teksten en komen tot de ontdekking dat de macht van mannen die ze toen – tijd dat bijbel geschreven werd – hadden, gebruikt wordt om ook tegen bijvoorbeeld vrouwen van nu – in een totaal andere cultuur – te gebruiken. Zo is de bijbel tot een machtsmiddel gemaakt.

Veel meer luisteren naar gelijkwaardigheid zoals we in woorden van Jezus tegenkomen, beeld van god zijn.

Elk mens, ook vrouw heeft eigen opdracht.

Leren afvragen: wat is mijn taak, mijn doel in dit leven?

Geen vanzelfsprekend doel: moeder, echtgenoot, of een bepaald vrouwenberoep, omdat je nu eenmaal vrouw bent.

Heb je je weleens afgevraagd: waarom, voor welk doel heb ik dit leven uit Gods hand ontvangen?

(Zie ook hetzelfde onderwerp: [Macht-en-onmacht-in-relaties](#))